

בענין שבועת העדות

אברהם גארדימער

הנה לא מנה הרמב"ם את שבועת העדות כמצות ל"ת בסה"מ, וגם לא ביד החזקה. השמטת שבועת העדות ממניין המצוות של הרמב"ם צריכה ביאור.

ואיכא לאקשוויי נמי, שהרי הביא הרמב"ם את שבועת העדות בהל' שבועות (א:יב-יג, וכל פרק ט-י) תיכף אחר שבועת הפקדון (א:ח-יא, וכל פרק ז-ח), הגם שבש"ס באה פרק שבועת העדות תחילה ואח"כ פרק שבועת הפקדון [Me1]. (ושבועת העדות כתובה בתורה (ויקרא ה:א) קודם שבועת הפקדון (ויקרא ה:כ-כו). למה הביא הרמב"ם בהל' שבועות את שבועת העדות תיכף אחר שבועת הפקדון ולא קודם לה?)

תנן בשבועות (לא:): בענין שבועת העדות: השביע עליהן ה' פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן חייבין אלא אחת. ע"כ. והכי נקטי' הרמב"ם (הל' שבועות י:יח): השביען בבית דין וכפרו וחזרו והשביען ארבע וחמש פעמים והן כופרין על כל אחת ואחת בין חוץ לבית דין בין בפני בית דין ואפילו ענו אמן או נשבעו מפי עצמן פעם אחר פעם אינן חייבין משום שבועת העדות אלא אחת; ע"כ. מיהו, עי' ברמב"ן (שבועות שם ד"ה ויש לומר): "ולי נראה דמושבע מפי אחרים אפילו שתקו" חייבין משום שבועת העדות. הרי פליגי, דלפי שי' הרמב"ם, בעינן דיבור של כפירה, ולא די בשתיקה. (תפסו הרשב"א (שם ד"ה מתני') והריטב"א (שם) כשי' הרמב"ם, והבינו שכן היא גם כן שי' רש"י.)

ונ' להסביר דפליגי הרמב"ם והרמב"ן ביסוד דין שבועת העדות. הרמב"ן ס"ל דשבועת העדות היא ביסודה דין איסור שבועה - ששיקר בשבועתו - ולכן פסק דדי בשתיקה, שע"י שתיקתו הרי קבל עליו את השבועה שהשביעו, ובהכי מיחייב אם היתה לשקר. מיהו, ס"ל להרמב"ם דשבועת העדות היא ביסוד דין **מזיק** - שע"י כפירתו, גורם היזק והפסד לתובע - ולהכי בעינן דיבור, דהיינו מעשה כפירה, שהרי אם שתק ולא עשה כלום, אין כאן צורת מזיק. והכי מוכחא מדברי הרמב"ם (הל' שבועות ט:א): "...הרי אלו חייבין משום שבועת העדות **שהרי הפסידוהו ממון בכפירתם**; עכ"ל. וה"נ היא פשטות הסוגיא בשבועות (לב. ושם), דמיחייב משום שהזיק והפסיד את התובע. מיהו, י"ל ששי' הרמב"ן היא דע"ג דלא מיחייב אם אין כפירתו מזיקה ומפסידה את התובע, זהו **מסגרת ותנאי** של שבועת העדות ולא יסוד חיובה. ע"ע בגמ' (שם כה:), דס"ד דדמיין שבועת ביטוי ושבועת העדות אהדדי ושכמעט שוות. ותרווייהו כתיבי הדדי בקרא (ויקרא ה:א,ד), ומחייבי תרווייהו קרבן עולה ויורד. כל זה מסייע את שי' הרמב"ן, דמיחייב בשבועת העדות משום איסור שבועה, דהא דמיא טפי לשבועת ביטוי, שיסודה איסור שבועה. ועי' לקמן בפירקין (לג:-לד.), דדמיא שבועת העדות לשבועת ביטוי באיזה עניינים ודמיא לשבועת הפקדון בעניינים אחרים.

עי' בהל' שבועות (א:ח) בענין שבועת הפקדון: שבועת הפקדון כיצד. כל מי שיש ממון חבירו בידו בין פקדון בין מלוה או שגזלו או עשקו או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיוצא בזה ותבע ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו הרי זה עובר בלא תעשה שנ' לא תכחשו זו אזהרה לכפירת ממון ואין לוקין על לאו זה. ואם נשבע לו על שקר על ממון שכפר בו הרי זה עובר בלאו אחר ועל זה נאמר לא תשקרו איש בעמיתו זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון ושבועה זו היא נקראת שבועת הפקדון. עכ"ל. משתמע מדברי הרמב"ם ששבועת הפקדון הריהי דין של **חיזוק כפירתו**, דהא נקטה בהדי ל"ת של לא תכחשו וכתבה כהמשך של איסור לא תכחשו. ועי' בכותרת להל' שבועות: ג) שלא לכפור בפקדון. ד) שלא לישבע על כפירת ממון. ע"כ. ועי' נמי בסה"מ, שמנה הרמב"ם את איסור כפירת ממון כמצות ל"ת רמ"ח, ואת איסור שבועת הפקדון תיכף אחריו כמצות ל"ת רמ"ט, ואת איסורי גניבה, גזילה, עושק וכדומה ביחד עמהן שם כמצות ל"ת רמ"ג-רמ"ז. מיהו, מנה את איסורי שבועת שקר ושבועת שוא בנפרד ורחוק מהן לגמרי, כמצות ל"ת ס"א וס"ב. פשיטא דס"ל להרמב"ם דשבועת הפקדון היא מדין מזיק וגזילה, בתורת חיזוק כפירת ממון, ואינה בעצם איסור שבועה.

יוצא שיסוד שבועת הפקדון וגם שבועת העדות הוא דין מזיק ולא דין שבועה, אלא ששבועת הפקדון היינו הרחבת איסור כפירת ממון, ושבועת העדות אינה הרחבת שום איסור. ועוד, דקלישא שבועת העדות משבועת הפקדון, דשבועת הפקדון היינו מין היזק וגזל ישיר, מפני שכופר בממון שחייב לחבירו - משא"כ שבועת העדות, שהיא בעצם דרך גרמא, ע"י מניעת עדות.

עפ"ז מובן שפיר אמאי לא מנה הרמב"ם את שבועת העדות כמצות ל"ת, שהרי אין חיוב שבועת העדות מפאת איסור שבועה, וגם אין שבועת העדות הרחבת שום איסור; ע"כ לא מנאה הרמב"ם במנין מצוות ל"ת.

ומובן נמי שפיר אמאי הביא הרמב"ם את דין שבועת העדות תיכף אחר דין שבועת הפקדון ולא קודם לה - שהרי שבועת העדות היא מעין אותו יסוד של שבועת הפקדון, אלא אינה הרחבת שום איסור, וקלישא הוא משבועת הפקדון, משום ששבועת העדות היינו בעצם דרך גרמא. לכך הביאה רק אחר שבועת הפקדון, שהיא הרחבת איסור ל"ת ומין היזק וגזל ישיר.